

Zmiany w liczbie ludności w Polsce po II wojnie światowej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Zmiany w liczbie ludności w Polsce po II wojnie światowej

Źródło: dostępny w internecie: Obraz [Mabel Amber](#) z [Pixabay](#), domena publiczna.

Demografia kraju jest bardzo ważną dziedziną nie tylko nauki, ale również gospodarki. Znajomość liczby ludzi, urodzeń, zgonów czy małżeństw jest wykorzystywana w prognozach demograficznych i ułatwia sporządzanie planów rozwojowych. Zapewne orientujesz się, ile osób zamieszkuje nasz kraj. Możliwe, że znasz również zagrożenia dotyczące struktury ludności Polski w podziale na wiek i płeć. Jednak jak kształtowały się te liczby po II wojnie światowej? Czy ówczesna sytuacja miała znaczący wpływ na wygląd dzisiejszej piramidy wieku i płci?

Twoje cele

- Poznasz strukturę wieku i płci ludności Polski oraz dowiesz się, kiedy po II wojnie światowej występowały wyże i niże demograficzne.
- Scharakteryzujesz przyczyny wzrostu i spadku przyrostu naturalnego w Polsce po II wojnie światowej.
- Przeanalizujesz schemat zmian liczby ludności Polski po II wojnie światowej.

Przeczytaj

Zmiany zachodzące w liczbie ludności naszego kraju zależą głównie od **przyrostu naturalnego**. Również po II wojnie światowej to właśnie ten czynnik miał kluczowe znaczenie w kształtowaniu się struktury demograficznej Polski. **Migracje**, zwłaszcza zagraniczne, odgrywały istotniejszą rolę jedynie w kilku okresach na przestrzeni XX wieku. Przede wszystkim należy wspomnieć o wszelkiego rodzaju ruchach wymuszonych przez władze, do których należały choćby przesiedlenia. Należy wymienić też przykład antysemitycznej nagonki z 1968 roku, która spowodowała falę emigracji osób pochodzenia żydowskiego. Lata 80. naznaczone były emigracjami politycznymi i zarobkowymi. Ten ostatni powód jest szczególnie popularny wśród osób opuszczających Polskę również dziś, a to za sprawą przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej i otwarcia zagranicznych rynków pracy dla naszych rodaków.

Liczba ludności Polski tuż przed wybuchem II wojny światowej sięgała niemal 35 milionów. Po sześcioletnim okresie walk i okupacji terytorium naszego kraju zamieszkiwały tylko 24 mln ludzi. Nietrudno domyślić się przyczyn tak drastycznego spadku liczby ludności. Wpływ na to miały nie tylko walki bezpośrednie, ale też migracje, eksterminacja ludzi w obozach zagłady, spadek przyrostu naturalnego, głód oraz zmiana granic państwa tuż po wojnie.

Liczba ludności Polski w latach 1939–2018

Lata	Liczba ludności (w mln)
1939	35,1
1945	23,6
1950	25,0
1960	29,8
1970	32,7
1980	35,7
1990	38,1
2000	38,6
2010	38,5
2018	38,4

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, dostęp w internecie: bdl.stat.gov.pl

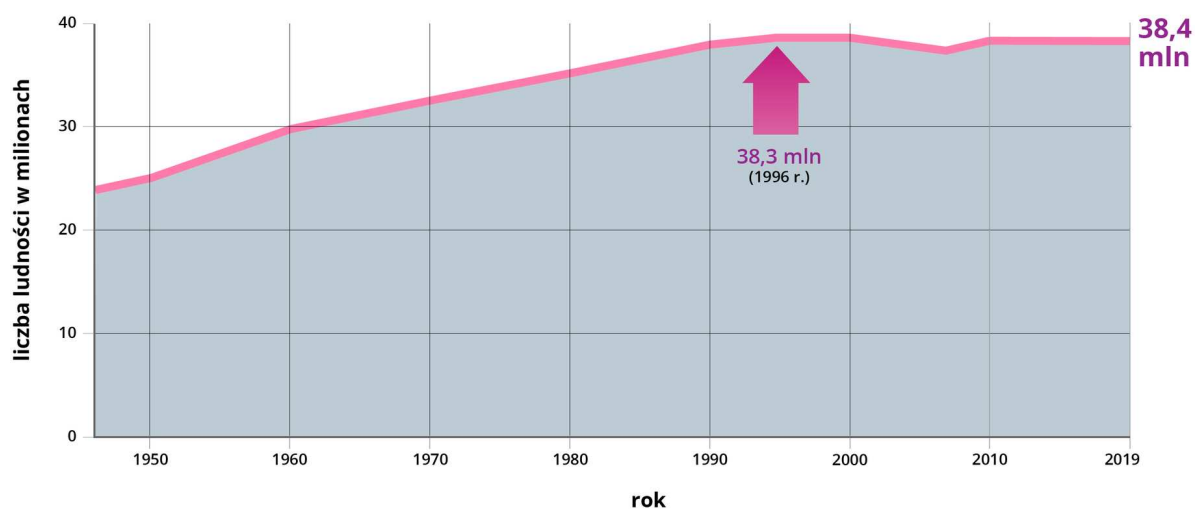
Od momentu zakończenia II wojny światowej przyrost naturalny w Polsce przybrał charakter wahadłowy - naprzemiennie zwiększał się i zmniejszał. Najwyższy skokowy

wzrost liczby mieszkańców kraju nastąpił w latach 1950-1958 i wyniósł prawie 20%. W 1960 roku liczba ludności Polski sięgnęła niemalże 30 mln, co oznacza, że w ciągu 15 lat zwiększyła się o około 6 mln. Był to pierwszy powojenny **wyż demograficzny**. Jego przyczyną było wyrównywanie strat wojennych, dlatego nazywany jest wyżem kompensacyjnym. Bezpośredni wpływ na tę sytuację miała wysoka dzietność kobiet oraz nikła wiedza na temat sposobów planowania rodziny. Wyż ten był wyjątkowy, ponieważ wysoka wartość przyrostu naturalnego wystąpiła przy bardzo niekorzystnej strukturze demograficznej - w Polsce brakowało ludzi młodych, gdyż wielu z nich zginęło podczas wojny, a inni wyjechali i nie zamierzali wracać do ojczyzny, w której panował ustrój komunistyczny.

Lata 1960-1969 to moment spadku przyrostu naturalnego. W 1969 roku współczynnik ten wynosił 8,2‰. Przyczyną tego **niżu demograficznego** było wejście w wiek rozrodczy ludzi urodzonych w trakcie wojny, wówczas na świat przychodziło mało dzieci, a wiele spośród nich umierało.

W latach 70. i 80. XX wieku przyrost naturalny w Polsce ponownie uległ podwyższeniu, zwiastując kolejny wyż demograficzny. W 1976 roku współczynnik przyrostu wyniósł 10,7‰. Jak łatwo się domyślić, przyczyną tego stanu rzeczy było wejście w wiek rozrodczy osób urodzonych w trakcie rekordowego wyżu z lat 50. Zjawisko to określamy mianem echa wyżu demograficznego - osoby urodzone w trakcie jednego wyżu odpowiadają następnie za sprowadzenie na świat dzieci w kolejnym wyżu. W 1980 roku liczba ludności Polski wynosiła już 35,7 mln osób.

Po roku 1985 odczuliśmy spadek przyrostu naturalnego, a przyczyn takiej sytuacji należy upatrywać w prowadzonych procesach restrukturyzacji gospodarczej Polski, w gorszej sytuacji materialnej społeczeństwa oraz we wprowadzaniu zachodniego modelu życia i rodziny. Oprócz tego należy jeszcze wymienić wzrost aktywności zawodowej kobiet, które poświęcając swój czas i energię na karierę zawodową, rzadziej zakładały rodziny i rzadziej posiadały potomstwo. Inną przyczyną jest fakt, że wiek rozrodczy osiągnęły dzieci niżu z lat 60., więc liczba zdolnych do zakładania rodzin była stosunkowo niewielka. Dla przykładu liczba urodzeń w roku 1983 wynosiła 723,6 tys., zaś w roku 2003 — już tylko 351,1 tys.

Liczba ludności w Polsce w latach 1946–2019

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

Słownik

migracja

przemieszczanie się ludności prowadzące do zmiany miejsca zamieszkania lub pobytu; może być wewnętrzna (w granicach kraju) lub zewnętrzna (zagraniczna)

niż demograficzny

okres małej liczby urodzeń w stosunku do okresu poprzedniego i następnego

przyrost naturalny (ruch naturalny)

różnica między liczbą urodzeń a liczbą zgonów na danym obszarze (w państwie, województwie itp.) w określonym czasie, najczęściej w ciągu roku

przyrost rzeczywisty

zmiana liczby ludności na danym obszarze w określonym czasie; przyrost rzeczywisty to suma przyrostu naturalnego i salda migracji

wyż demograficzny

okres dużej liczby urodzeń w stosunku do okresu poprzedniego i następnego

Schemat

Polecenie 1

Przeanalizuj schemat interaktywny. Wymień przyczyny wzrostów i spadków liczby ludności w Polsce po 1945 roku.

Przyrost naturalny w Polsce w latach 1946–2019

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>

Oprac. na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, Dostęp w internecie: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/temat>.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Podaj lata, w których wystąpiło echo wyżu demograficznego i wyjaśnij jego przyczyny.

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

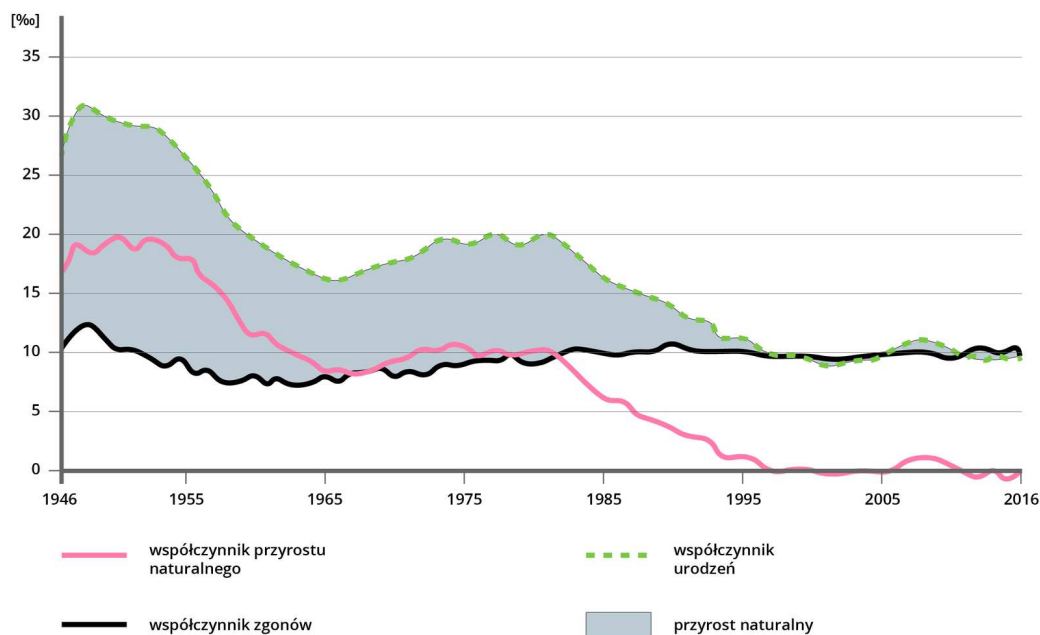
Odpowiedz, czym był spowodowany niż demograficzny w latach 60. XX wieku w Polsce.

Ćwiczenie 7

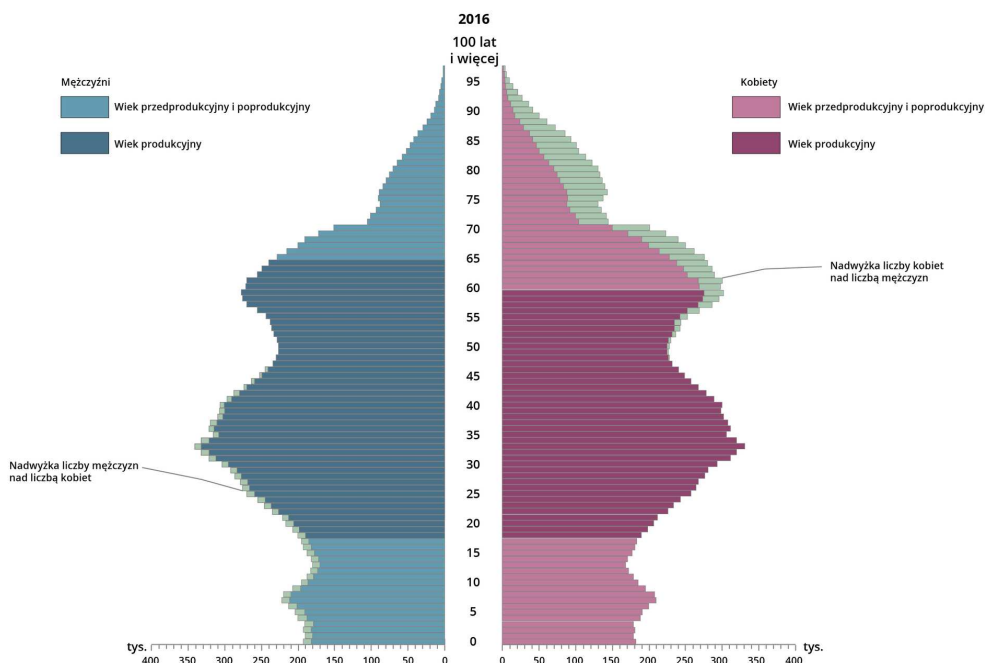
Na podstawie wykresu napisz, ile wynosił współczynnik urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego w 1980 roku.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, czym jest echo wyżu i niżu demograficznego. Swoją odpowiedź zapisz poniżej. Na podanej piramidzie przedstawiającej strukturę wieku i płci ludności Polski zaznacz wyjaśnione przez siebie zjawiska.

Struktura wieku i płci ludności Polski dla 2016 roku

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora: Magdalena Filewicz

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Zmiany w liczbie ludności Polski po II wojnie światowej

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres podstawowy, klasa III

PODSTAWA PROGRAMOWA

XV. Społeczeństwo i gospodarka Polski: rozmieszczenie ludności i struktura demograficzna, saldo migracji, struktura zatrudnienia i bezrobocie, urbanizacja i sieć osadnicza, warunki rozwoju rolnictwa, restrukturyzacja przemysłu, sieć transportowa, atrakcyjność turystyczna

Uczeń:

3) analizuje, na podstawie źródeł informacji geograficznej, zmiany liczby ludności, przyrostu naturalnego i rzeczywistego ludności Polski oraz prognozuje skutki współczesnych przemian demograficznych w Polsce dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne

Uczeń:

- wie, kiedy w historii Polski (po II wojnie światowej) miały miejsce wyże i niższe demograficzne,
- charakteryzuje przyczyny wzrostu i spadku przyrostu naturalnego w Polsce po II wojnie światowej,
- analizuje schemat zmian liczby ludności Polski po II wojnie światowej.

Strategie nauczania: asocjacyjna, emocjonalna

Metody nauczania: blended learning

Formy zajęć: indywidualne

Środki dydaktyczne: e-materiał, komputer, rzutnik, karty papieru w formacie A3

Materiały pomocnicze:

- Bank Danych Lokalnych GUS, bdl.stat.gov.pl.
- GUS, *Sytuacja demograficzna Polski do 2018 r. Tworzenie i rozpad rodzin*, 01.08.2019. Dostępne w internecie: stat.gov.pl.
- GUS, *Rocznik Demograficzny*, GUS, Warszawa 2020.

PRZEBIEG LEKCJI

Faza wprowadzająca

- Przedstawienie celów lekcji.
- Wprowadzenie do tematu. Nauczyciel przekazuje uczniom, w jaki sposób pozyskuje się dane na temat liczby ludności. Wspomina o spisach powszechnych.

Faza realizacyjna

- Nauczyciel przedstawia uczniom fragment e-materiału, wyjaśnia, jakie zmiany w liczbie ludności zachodziły po 1945 roku, czyli po zakończeniu II wojny światowej.
- Uczniowie analizują schemat interaktywny zawarty w e-materiale. Na jego podstawie wskazują okresy, w których miały miejsce w Polsce wyże i niższe demograficzne. Uczniowie wskazują, jakie były przyczyny zmian w liczbie ludności.
- Uczniowie sporządzają notatkę z lekcji, nauczyciel odpowiada na ewentualne pytania uczniów.
- Nauczyciel dzieli klasę na kilka małych grup, rozdaje duże kartki papieru i przydziela każdej grupie dziesięciolecie (zakres 1946–2019). Uczniowie na polecenie nauczyciela w *Roczniku Demograficznym 2020* (s. 24–34) szukają danych o liczbie ludności Polski. Na kartkach uczniowie rysują wykres przedstawiający zmiany liczby ludności w przydzielonym okresie. Każda grupa ma za zadanie przeanalizować zmiany liczby ludności i zapisać swoje wnioski obok wykresu. We wspólnej dyskusji uczniowie porównują wykresy oraz wnioski. Starają się wyszczególnić podobieństwa i różnice.
- Nauczyciel podsumowuje dyskusję, wskazując wpływ historii na współczesną demografię.

Faza podsumowująca

- Podsumowanie i utrwalenie wiedzy poprzez rozwiązanie ćwiczeń zawartych w e-materiale. Nauczyciel nagradza aktywnych uczniów ocenami.

Praca domowa

- Wykonanie ćwiczeń zawartych w e-materiale (wskazane przez nauczyciela).
- Praca pisemna na temat: *Zmiany liczby ludności w woj. X na przestrzeni ostatnich 20 lat*. Uczniowie mają za zadanie wskazanie przyczyn obecnych trendów zmian liczby ludności we wskazanym województwie.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium:

Schemat interaktywny można wykorzystać w toku lekcji dotyczących przemian demograficznych w Polsce (zakres podstawowy: VIII). Schemat interaktywny uczeń może wykorzystać do samodzielnego powtórzenia wiedzy z działu dotyczącego społeczeństwa Polski (zakres podstawowy: XV).